

До спеціалізованої вченої ради Д 26.007.04
у Національній академії внутрішніх справ
за адресою: 03035, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

ВІДГУК

офіційного опонента доктора юридичних наук, доцента, завідувача кафедри державно-правових дисциплін Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка Нестеровича Володимира Федоровича на дисертацію Кінаш Наталії Богданівни на тему: «Реалізація загальноєвропейських принципів громадянства в Україні: конституційно-порівняльне дослідження», подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право

Актуальність теми

Актуальність теми дисертаційного дослідження зумовлена тим, що в останні роки спостерігається прогресивний розвиток конституційних цінностей. Однією з таких, на наш погляд, є громадянство, що забезпечує постійний правовий зв'язок особи з держави. Водночас відзначимо, що інститут громадянства і принципи, які становлять основу його регулювання і реалізації, динамічно розвиваються. Тому важливою є увага вітчизняних і зарубіжних учених до даної тематики.

Формування і здійснення національної політики України у сфері громадянства вимагає вироблення єдиних підходів до регулювання питань громадянства на законодавчому рівні в контексті європейської інтеграції, відповідних заходів реалізації. Погоджуємось, що в порівняльному аспекті з національними принципами громадянства виникає потреба в науково-теоретичному осмисленні реалізації в Україні загальноєвропейських принципів громадянства, що дасть змогу значно поглибити й розширити наукове уявлення про це правове явище, усвідомити його тенденції, сутність і місце в системі конституційного права Української держави.

Таким чином, вибір здобувачкою теми дисертаційного дослідження є логічним, виправданим і таким, що об'єктивно витребуваний часом, зокрема

ВДСД НАВС	
Вх. №	3692
14	2020
кількість аркушів:	10
соч. док	

стійкою необхідністю подолання кризових явищ, пов'язаних з громадянством, національним державотворенням і правотворенням..

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їхня достовірність, новизна і практична значущість

Достовірність отриманих наукових положень, висновків і рекомендацій, обґрунтованих у дисертації Кінаш Наталії Богданівни, обумовлена тим, що вони підтверджені теоретичними напрацюваннями та емпіричними фактами.

Авторкою здійснений аналіз значного обсягу нормативних джерел, наукових досліджень (всього двісті вісімдесят вісім джерел) щодо проблематики реалізації загальноєвропейських принципів громадянства у конституційно-правовому та порівняльно-правовому аспектах, визначено основні тенденції реалізації захисту громадянства України за обставин тимчасової окупації частини державної території, а також з огляду на ці фактори розроблено й обґрунтовано пропозиції щодо подальшого вдосконалення принципів громадянства України

Структура роботи є логічною, системною і такою, що обумовлена завданнями, які були поставлені Кінаш Н.Б. для досягнення мети дослідження – комплексного дослідження реалізації загальноєвропейських принципів громадянства в Україні з позиції порівняльного аналізу з національними принципами громадянства, а також розробки та обґрунтування теоретичних та практичних висновків і пропозицій з удосконалення принципів громадянства України. У цьому плані дисертантці вдалося вирішити ряд важливих предметних теоретичних і практичних питань конституційно-правового спрямування.

Для обґрунтування наукових положень і висновків дисертантка використала сукупність сучасних як філософських, загальнонаукових, так і спеціально-наукових методів, принципів і прийомів наукового осмислення.

Вибір та формулювання методологічного інструментарію був зумовлений загальною метою і поставленими задачами дисертаційного дослідження.

Достовірність і наукова новизна дисертації в тому, що наукова робота на тему «Реалізація загальноєвропейських принципів громадянства в Україні: конституційно-порівняльне дослідження» є першим комплексним науковим дослідженням, яке присвячене реалізації загальноєвропейських принципів громадянства в Україні в конституційно-порівняльному аспекті. У дослідженні викладено ряд нових концептуальних положень, висновків та рекомендацій, що мають важливе науково-теоретичне та практичне значення. Усе це підтверджує виконання авторкою поставлених завдань та досягнення мети дисертаційного дослідження (стор. 15-16 дисертації).

Авторка дисертації визначила *об'єктом дослідження* конституційно-правові відносини, що виникають стосовно громадянства. *Предметом дослідження* є реалізація загальноєвропейських принципів громадянства в Україні (стор.17 дисертації).

Якщо зупинитись *на науковій новизні одержаних результатів*, то відзначимо, зокрема,

- на основі порівняльного аналізу обґрунтовано, що загальноєвропейські принципи громадянства та принципи громадянства України тісно взаємопов'язані й взаємозумовлені, утворюють інституціоналізовану систему, яка, враховуючи законні інтереси фізичної особи та держави, конструктивно формує політико-правові вимоги, сукупність яких забезпечує цілісність та стабільність національного інституту громадянства (стор.18, 216 дисертації);

- сформульовано авторське визначення «загальноєвропейські принципи громадянства» як визнані Радою Європи та офіційно текстуально відображені у Європейській конвенції про громадянство, уніфіковані й функціонально узагальнені принципи, що стосуються громадянства фізичних осіб, якими її держави-учасниці мають керуватися в питанні національного

правового регулювання відносин у сфері громадянства (стор.18-19, 216 дисертації).;

– надано аргументацію про те, що проблема реалізації захисту громадянства України на тимчасово окупованій території України вимагає концентрованого дуалізму, зокрема, концептуально-національного та конструктивно-міжнародного підходів (стор.19 дисертації) та інші.

На підставі порівняльного аналізу загальноєвропейських принципів громадянства та принципів громадянства України, а також в аспекті розуміння напрямів захисту національного громадянства на тимчасово окупованій території України, й певною мірою й видів принципів громадянства Російської Федерації, запропоновано: 1) нову редакцію статті 25 Конституції України; 2) удосконалення принципів громадянства у статті 2 Закону України «Про громадянство України».(стор. 211, 217-219 дисертації) і т.д..

Загалом результати дисертаційного дослідження Кінаш Н.Б., сформульовані в положеннях, висновках і пропозиціях, мають достатню наукову цінність і можуть бути використанні в:

– *правотворчій діяльності* – під час підготовки нормативно-правових актів з питань засад правової політики у сфері національного громадянства, захисту громадян України на тимчасово окупованій території України (акт впровадження Комітету Верховної Ради України з питань правової політики від 30 березня 2020 р. № 04-26/18-758 (66019));

– *освітньому процесі та науково-дослідній сфері* – для підготовки навчальних дидактичних та методичних матеріалів, програм, лекцій, посібників, підручників, тестових завдань із конституційного права, забезпечення прав людини в професійній діяльності, у написанні наукових тез, статей, монографій (акт впровадження Івано-Франківської філії Університету «Україна» від 4 лютого 2020 р.);

– *правозастосовній та правороз'яснювальній діяльності* – для розробки та юридичного вдосконалення відомих нормативно-правових актів і

правозастосовних документів, методичних рекомендацій щодо впровадження тестового оцінювання рівня кваліфікаційної підготовки (акт впровадження Івано-Франківського міського відділу Державної міграційної служби України в Івано-Франківській області від 6 лютого 2020 р.).

Оцінка змісту дисертації та ідентичності її автореферату та основним положенням

Наукове дослідження характеризується логічною будовою та відповідає його змісту і завданням. Структурно дисертація містить анотацію, вступ, три розділи, що мають шість підрозділів, висновки, список використаних джерел (288 найменувань на 30 сторінках) і додатки, які подано на 31 сторінці. Повний обсяг дисертації становить 281 сторінку, із них основний текст дисертації – 207 сторінок.

Є потреба та об'єктивні підстави позитивно відзначити ті положення, висновки і пропозиції здобувачки, у яких йдеться про те, що загальні принципи, що стосуються громадянства фізичних осіб, які сформульовані та відображені у главі 2 Європейської конвенції про громадянство від 6 листопада 1997 року, зумовлюють потребу у виконанні відповідних завдань з приведення законодавства України в питанні громадянства у відповідність із цими міжнародними європейськими стандартами. Такі принципи слід вважати загальноєвропейськими принципами громадянства.. За юридичним змістом цих принципів Україна також повинна виконувати свої міжнародно-правові зобов'язання щодо реалізації захисту національного інституту громадянства і на тимчасово окупованій території. Зазначено, що всупереч українському законодавству окупаційна влада Російської Федерації поширила свою юрисдикцію на частину суверенної території України, що торкнулося й статусу громадян України. Нині пріоритетним у законодавстві України є спрямованість держави на захист громадянства України як окремої політики щодо забезпечення національної безпеки держави (розділ 1)

Пізнавальний потенціал питання «принципи громадянства» більшою мірою перебуває у площині таких наук: теорія держави і права (є однопорядковими із сутністю права і утворюють його основні риси, відрізняються універсальністю, вищою імперативністю і загальнозначущістю, їм притаманна нормативність, формальна визначеність, обов'язковість, системність, рівнозначність, об'єктивність, стабільність; є правовими явищами, що здатні стати основою теоретичної побудови певного теоретичного положення); філософія права (ґрунтуються на законах розвитку суспільства, держави; ідеї, які є рефлексіями розвитку певного явища; є феноменом для дослідження змісту, сутності і поняття, цінності і значення, ролі в житті людини, суспільства і держави); конституційне право (сформульовані у вигляді певних об'єктивних юридичних правил, які мають вищий імперативний характер, що закріплені в конституційно-правових актах).

На основі досягнутих результатів репрезентується власний підхід до розуміння «принципи громадянства». Принципи громадянства – це зумовлені об'єктивними закономірностями становлення і розвитку правового зв'язку між фізичною особою та державою усвідомлені керівні ідеї, вихідні положення, котрі у концентрованому вигляді виражають сталі, істотні риси інституту громадянства та системно втілені в нормативно-правових приписах засадничого, імперативного характеру, які офіційно закріплені у встановлених юридичних формах та зумовлюють зміст і спрямованість правового регулювання відносин у сфері громадянства. (розділ 2)

Конструктивно-міжнародний підхід зумовлений участю України у міжнародних урядових організаціях і приєднанням до міжнародних угод та надає ряд можливостей для використання міжнародної правозахисної мережі як додаткового дієвого інструментарію впливу на захист громадянства за обставин тимчасово окупованої території України. Відтак системно й схематично сформульовані конкретні напрями міжнародної діяльності України щодо захисту національного громадянства. (розділ 3)

Основні положення, висновки, рекомендації та узагальнення дисертації системно, логічно і належно відображено в змісті автореферату здобувачки.

Повнота викладу одержаних результатів

Усе це дозволяє зробити висновок про те, що дисертація дисертації Кінаш Наталії Богданівни є самостійною та завершеною науковою працею, в якій вперше у вітчизняній науці конституційного права досліджено реалізації загальноєвропейських принципів громадянства в Україні в конституційно-порівняльному аспекті..

Результати дисертації здобувача викладено в 10 наукових публікаціях, серед яких шість наукових статей, опублікованих у фахових наукових виданнях, включаючи іноземне, інші наукові праці, зокрема, тези виступів на науково-практичних конференціях, круглих столах. Вони належно і достатньо повно відображають наукові результати дослідження.

Таким чином, обґрунтованість отриманих у ході дисертаційного дослідження результатів, висновків і пропозицій, забезпечено завдяки оприлюдненню наукових здобутків за темою дослідження, використання широкої джерельної бази, різних методологічних прийомів, предметного аналізу дослідницьких проблем.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації

Позитивно оцінюючи та відзначаючи належний рівень підготовки дисертаційної роботи, належний рівень наукової новизни результатів дослідження Кінаш Н.Б., слід відзначити деякі дискусійні положення дисертації, що мають стати предметом обговорення під час публічного захисту.

1. Авторка дисертації на сторінці 36 дослідження підкреслює : «певні науково-теоретичні досягнення, питання аналізу міжнародних принципів громадянства, зокрема загальноєвропейських принципів громадянства України та Російської Федерації, мають переважно

фрагментарний та безсистемний характер. Майже відсутні довгострокові програми захисту громадян та інституту громадянства України на тимчасово окупованій території України...»

Постає питання на підставі виключно доктринальних джерел викладено такі положення? Потребує пояснення і твердження про програми захисту громадян та інституту громадянства України на тимчасово окупованій території України (чи існують відповідні короткострокові програми, ким вони затверджуються, хто забезпечує їх реалізацію, чи існують аналогічні у зарубіжних країнах тощо).

2. На стор 115 дисертації є висновок, згідно з яким сформульована індивідуальна методика правового мислення є основою для цього конституційно-порівняльного дослідження, розкриває розуміння методологічного інструментарію для правильного та ефективного його застосування в процесі дослідження, а також уміння працювати у межах різних правових систем.

Чи забезпечив використаний методологічний алгоритм всестороннє дослідження наукової проблеми, включаючи її порівняльно-історичні аспекти? Які приклади специфіки дослідження може навести авторка стосовно різних правових систем?

3. Неодноразово зазначається про те, що важливість узгодження нинішньої державної політики України у сфері громадянства із міжнародними стандартами зумовлена насамперед тим, що відмінності в законодавстві про громадянство двох або більше держав можуть призвести до виникнення проблем у цій сфері. Відтак на державному рівні слід вживати заходів щодо узгодження єдиних підходів до регулювання відносин у сфері громадянства на законодавчому рівні в контексті європейської інтеграції. (стор 213)

Варто уточнити, що має на увазі авторка під нинішньою державною політикою України у сфері громадянства, а також конкретизувати проблеми у цій сфері, чи визначені згадані єдиних підходів до регулювання відносин у

сфері громадянства на законодавчому рівні в контексті європейської інтеграції?

4. Важливим є співставлення положень Законів України «Про громадянство України» від 18 січня 2001 року та попереднього від 8 жовтня 1991 р., які проаналізовані у роботі, але автором не зроблено узагальнюючі висновки про реалізацію на їх рівні загальноєвропейських принципів громадянства в Україні

5. Дисертантка на стор 200 роботи пише «у середньостроковій перспективі, для захисту національного інституту громадянства, намітилась тенденція до офіційного запровадження в Україні інституту біпатризму».

Це авторська позиція, чи підтверджується вона існуючими нормативно-правовими актами України, які ризики вбачаються у зв'язку з цим?.

6. Проведення насильницької політики щодо примусового отримання громадянами України на тимчасово окупованій території Луганської області так званих паспортів громадянина «ЛНР», як підкреслює Кінаш Н.Б., всупереч вимогам статті 52 Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни (12.08.1949) та статті 75 Додаткового протоколу (08.06.1977) (Протокол I) призводять до порушення конституційних прав і свобод громадян України на тимчасово окупованій території Луганської області . Примусова «паспортизація» громадян України демонструє, що Російська Федерація, незважаючи на міжнародне гуманітарне право, вчиняє діє, які є грубим порушенням фундаментальних прав людини, зокрема права на громадянство...

Слід аргументувати найбільш ефективні заходи, спрямовані на протидію та попередження таких порушень у майбутньому. Які досягнення на цього шляху вже існують на сьогодні?

Висновок про відповідність дисертації вимогам МОН України

Наведені вище зауваження мають уточнюючий і рекомендаційний характер, сприяють науковій полеміці та не впливають на загальну позитивну

оцінку дослідження Кінаш Наталії Богданівни, яке можна вважати значущим внеском у розвиток вітчизняної конституційно-правової науки.

У роботі здійснено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання, що полягає в розробленні основних положень реалізації загальноєвропейських принципів громадянства.

Результати дисертаційного дослідження створюють фундамент для подальших наукових розробок проблематики громадянства, його захисту, реалізації загальноєвропейських принципів громадянства. Тощо.

Враховуючи наведене, доходимо логічного висновку, що дисертація на тему: «Реалізація загальноєвропейських принципів громадянства в Україні: конституційно-порівняльне дослідження» є завершеною самостійною науковою працею, виконана особисто, містить обґрунтовані висновки, забезпечує вирішення поставлених наукових завдань.

Дисертаційне дослідження та автореферат підготовлені на фаховому рівні, відповідають Порядку присудження наукових ступенів, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567. Кінаш Наталії Богданівні за результатами публічного захисту може бути присуджено науковий ступінь кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право.

**Офіційний опонент:
Завідувач кафедри**

доктор юридичних наук, доцент
“ 5 ” серпня 2020 р.

В.Ф. Нестерович

Гідрик Нестерович
Директор
Е.О. Дідоренка

В. Р. Кіш